

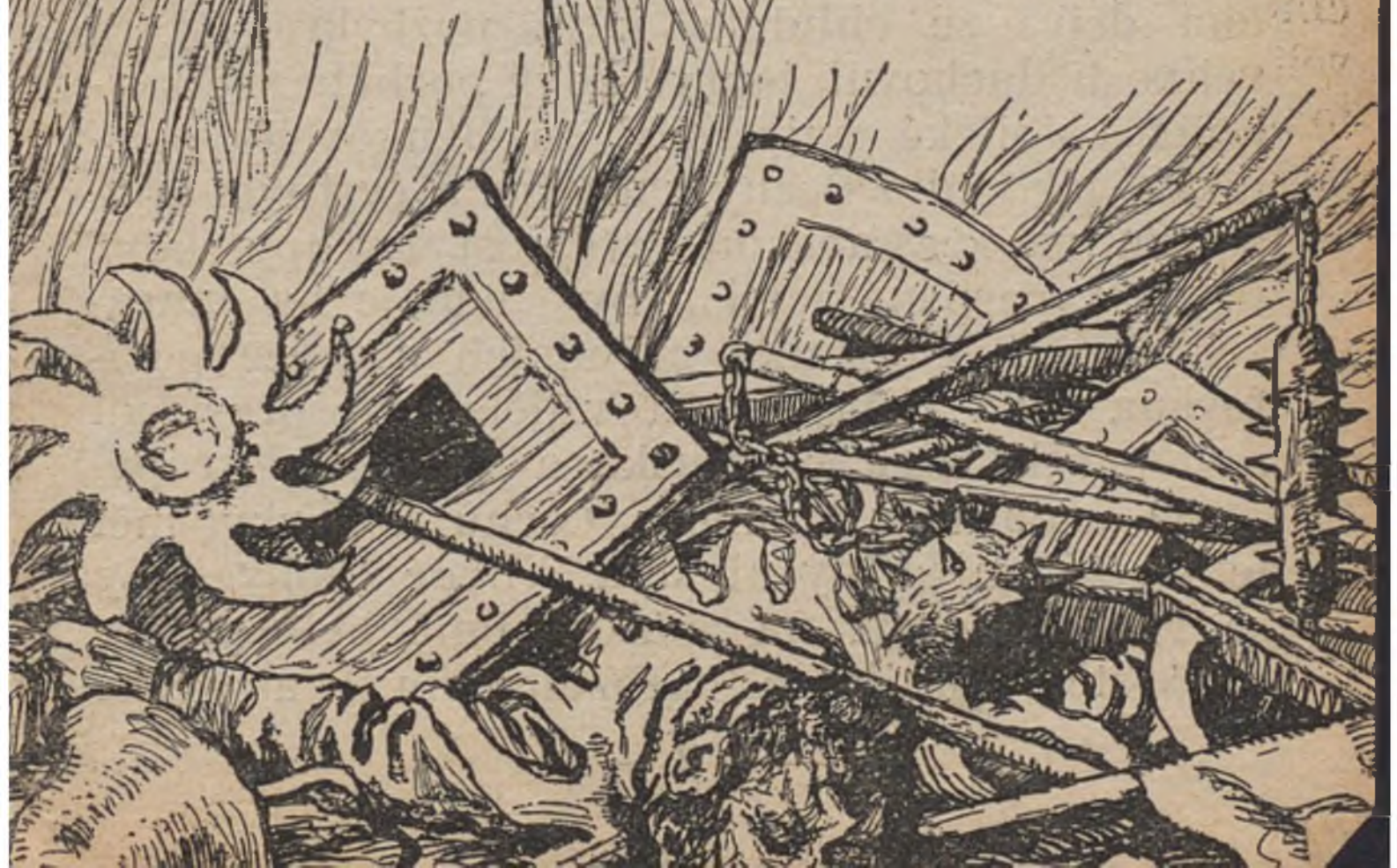
Cena 50 Kč

„Životem“ č. 2

Roč. X. Číslo

II. vydání.

LIPANY

Poslední výročí.

30. května toho roku (1934) ukončujeme řadu pětistých výročí, jež nám poskytlo údobí husitské revoluce — od prvního výbuchu revolučního fanatismu v Praze 17. srpna 1419 do poslední srážky u Lipan r. 1434. Patnáct let urputných bojů s cizinou i vlastními bratry! Války husitské byly sice dobou jakési slávy, kdy tábořská vojska tržila většinou vítězství a šířila hrůzu před českým jménem, kdy Čechové štváli na sebe křesťany celé Evropy. Avšak kam celým tímto patnáctiletým bojem snažili se husité dostat? **Zpět do církve**, od jejíž jednoty se odtrhli. Co nebylo lze smírně upravití rozumnými hlasy z pražské university již v r. 1420, to došlo splnění teprve po patnáctiletém rozbroji, drancování vlasti i ciziny, teprve, když země česká zbavena byla všeho, čím dříve se chlubila, když pozbyla veškeré velikosti duchovní, teprve když pozbyla své kvetoucí katolické university, myšlenkového střediska, jež vedlo Čechy slavným a čestným způsobem na křesťanskou veřejnost Evropy, když už ve vyčerpané zemi nebylo naděje na nahrazení zničených statků národních a trpce pociťována bída odtržení od vzdělaného prostředí a dobrých vlivů románské a západní Evropy. — O uspořádání poměru Čechů k Církvi měl tehda zájem každý křesťan. Vlivné osoby lišily se však názorem na způsob, jímž bylo poměr rozřešiti — násilně či dorozuměním. I na české

straně byla nejednotnost, a to nejen v tomto směru, nýbrž i v podstatných otázkách náboženských, jež hájili a o něž se domlouvali. Když se k tomu přidala i nejednotnost politická, bylo možno v českém národě s jistotou očekávatí řez do vlastního těla, jenž měl a mohl vyčistit krev.

I. Husitská revoluce.

Husitskou revolucí nazýváme celé odbojné hnutí povstávající u nás počátkem 15. století se zbraní v rukou proti Církvi, jejímu vedení a učení a hlavně proti panovníku, jejímu ochránci. V celku vzato základní úmysl byl ušlechtilý. Hnutí chtělo obroditi život Církve do té míry, aby v jejím celém zevnějšku jevil se bohatý, hluboký obsah, hlavně, aby život kněží shodoval se s evangelními příkazy. Myšlenky tylo stavěly však na bludech a pro svou nesprávnou náboženskou přísnost našly mnoho stoupenců, kteří fanatickým podáním a zahrocením husitských zásad rozdmýchali brzy bouři, revoluci.

Hnutí husitské bylo od samého počátku roztríštěno, jak v zásadách, tak i ve způsobu jak se domáhalo uznání své „pravdy“, na níž jedině, jak se domnívali, může státi jediná a pravá Církev. Své postavení vůči římské Církvi, jak katolickou Církev nazývali, vyslovili zá-

stupci hnutí t. zv. čtyřmi artykulemi. Ale toto hnutí nevybočuje svým podkladem z myšlenkového náboženského prostředí své doby. Je čistě středověké. A o odboji husitů proti autoritě církevní nelze mluvit jako o projevu svobodného ducha.

Husitské strany.

Husitské hnutí bylo, jak již řečeno, po celou dobu patnáctiletých válek rozbité. Počáteční rozkol vyrůstal z náboženské půdy. Čím dále, tím více však bylo patrnější rozdělení politické, zachovávající sice rozdělení tradiční, ale tvořící celky schopné vojenské obrany s vlastní jednotnou mocí a zákony. Nejkratší označení stran, jak obyčejně uváděno, je P r a h a a T á b o r.

Praha představuje t. zv. stranu mírných, jinak kališníků. Učení jejich vysloveno bylo universitou pražskou. Byla ochotna co nejdříve se spojit s Církví, již však chtěla svým vlivem zlepšovat, trvající na přijímání podobojí jako věci ke spáse nutné. Přijímání podobojí byla nejzávažnější podmínka z čtyř artikulů, jež universita bránila všechny a jejichž původcem byla hlavně ona. K učení strany pražské nehlásili se ovšem jen Pražané, stejně jako na př. Nové město Pražské bylo radikální, stojící na straně Táboritů.

Tábor představoval tedy směr radikální, odvrhnuv veškeru autoritu církevní a podání od

Boha, jako pramen zjevení. Postavil se na protestantskou základnu, prohlásiv Bibli za jediný zdroj, z něhož lze čerpat poznatky o křesťanském učení. O podrobnějších naukách táborských bude ještě řeč.

Po smrti Žižkově povstala strana nová. Žižkovo vojsko, uznávající i jeho náboženský názor, nazvalo se výmluvně S i r o t k y. Představovali značnou, samostatně vedenou moc vojenskou, jež vydatně pomáhala Táboru ve vojenských podnicích, hlavně proti společnému nepříteli zahraničnímu.

V Táboře samém i mezi Sirotky bylo však mnoho samostatných názorů náboženských, jimž každý hleděl získat příslušníky. Vznikla spousta výstředních sekt, což plynulo z prvotního protestantského pravidla, že netřeba učitelského úřadu církve. Oslabovalo to vnitřní sílu a oddalovalo dorozumění s ostatním křesťanstvem a tím rozmnožovalo škody a prodlužovalo boje.

Útočníkem na českou zemi byl císař Zikmund, hlásící se o dědičný korunní majetek. Jaký poměr zaujímal k němu strany? Pražané byli nespolehliví, vrtkaví, chtějíce na všech stranách ponechat si volný průchod a vyhnouti se mstě silnějšího. Táboři až po smrti Žižkově, pod vedením Prokopa Holého, dospěli k oblibě Zikmundově jako krále, jemuž však překážela jeho víra v uznání se strany vzbouřenců. Sirotkci ho nenáviděli.

II. Tábořská revoluce.

Vznik táborství.

Dvě jména jest postaviti v čelo, aby bylo lze určití nauku, jež jejich vlivem stala se učením původního Tábora. Jsou to Jakoubek ze Stříbra a Mikuláš z Drážďan, mistři na pražské universitě. První je Čech, přítel ještě a pomocník Husův, druhý Němec, pro kacířské nauky z Německa vyhnaný. Jména jejich zavádějí nás zpět až k roku 1407.

Jakoubek, „radikál zákona božího“, byl spíše teoretikem bez lidového zabarvení. Jeho slova však dovedla také účinně zapůsobiti na vůli k činu svou nebojácností, vášnivostí a důsledností. Ještě za života Husova stal se autoritou mezi pražskými theology a zastával viklefské stanovisko v názoru na Písmo sv. jako jediný pramen víry.

Nevyrovnal se však bouřlivostí Mikuláši z Drážďan, proti jehož nauce, vymaniv se z jeho vlivu, Jakoubek se též postavil. Mikuláš, jsa vyznavačem valdenství, zjednodušuje obřad mše sv., odstraňuje obrazy svatých, nemá očištění, nezná rozdíl mezi biskupem a knězem a j. Původcem přijímání z kalicha je řadou svědectví jmenován rovněž on, kalich bránili od počátku (r. 1414) u nás Mikuláš i Jakoubek. Jakoubek, zmírniv svou nauku, stal se autoritou pražských husitů, jeho spolupracovník Mikuláš stal se zase učitelem Tábora, jsa závislý ve své

nauce na Janovu, spojiv jeho biblický mysticismus a valdenské kacířství. Jediné kázání Mikulášovo obsahuje téměř program Tábora: pryč se zbytečnými hodinkami, žalmy, výkropy a vigiliemi, pryč s obrazy, zvony... Hříšné kněze je vrchnost povinna vyhnati a vzíti jim majetek; projevuje nenávisť k universitním mistrům, proti řádům; kázání je hlavní povinností kněze, ale kdo žije mravně a je osvícen Duchem sv., smí, ba jest povinen kázati, i laik i žena.

Kolébka táborského hnutí jihočeského stála v Ústí nad Lužnicí. Tam se uchýlili novotářští mistři z Prahy. Tito by sami však nevykonali nic, kdyby nebylo působilo kacířství lidové, valdenství, zanešené do Čech německými kolonisty. Čechy byly ostatně známy jako útočiště kacířů, protože jim byla přízniva politika dvora, krále Václava a jeho dvořanů. Za takových poměrů docházelo snadno i k pálení a topení kněží (v Klatovech, Žatci r. 1412), vzpírajících se novotám. R. 1414 Páleč nařiká na mrzačení, zabíjení a vyhánění věrných bratří a slyšeti jest i o útocích na kláštery (r. 1415 v Praze).

Mluvíme-li v této kapitole o táborském hnutí, míníme Tábory starší o několik let než byli válečníci z města Tábora, pozdější příslušníci období druhého (po r. 1419). Nad těmi, působením mistra Engliše a Jana ze Žatce, nabývalo vrchu viklivství, fanatisované ještě šile-

ným jakýmsi chiliašmem — toužící po rozšíření království božího šťastných spravedlivců a horlivců, jež propukalo v hrubé násilí.

Ráz tábořské revoluce.

Byly-li předešlé kapitoly v mnohém směru přípravné, uvádějící do doby, mají následující již účel, vlastní celému pojednání, ukázati, že prostředí, jež hlásalo opravné myšlenky a je provádělo na sobě, svou povahou bylo takové, že zřejmě spělo uskutečňováním svých snah k smutnému konci vlastního rozvratu. Poznáváme, jak se lišilo učení od provádění — rozpor to zde nepřeklenutelný. Hnutí husitské a z něho zvláště tábořské, výstřední, bylo revolucí, jež připravovala si hrob tím, že jen bořila, aniž stavěla. Má také všechny duchové stránky pravé revoluce. Chce násilím hříšný svět převést do neporušeného království Kristova, do něhož Kristus brzy přijde. Je to šílení chiliastické ve spojení se zmíněnou již vášní bořitelskou a vražednickou, staví téměř nové zákony myšlení, vynikající neurovnaností, neodůvodněností ve svém fanatismu, má záchvaty velikášské pýchy a hrdinnosti, zvláště za Žižky, ukazující, co vše se může skrývati za nevinným učením čtyř artikulí.

Tábor byl přesvědčen, že spasitelně pečuje o mravní dobro a úroveň svých členů. A slyšíme skutečně vážná napomenutí o počátku nápravy od sebe, zvláště za Žižky. Velmi často slyšeti horlení proti nevěstincům, hrám

v kostky, tancům, opilství. Nalézáme však mravní protiklad v obecném heslu: „Bijte, zabijte, nikoho nešetřte!“ Je to zjev v chorobném zápalu zmateného myšlení revoluce celkem vysvětlitelný. Avšak podobné metody, jež jsou popřením a znesvěcením nauky křesťanské, musejí přivésti a přivedly Tábor k zavržení jak v cizině, tak i doma.

A Tábor sám je původcem a vlastním představitelem metod násilí, jež cílevědomě přejímá a organisuje. Je dokonce možno tvrditi, že nebyti Táboru, nedošlo by vůbec k husitským, dlouholetým válkám. Císař Zikmund totiž neměl by příležitosti a práva vstoupiti do Čech s velikou armádou, opatřenou křížovou bulou, zabezpečovati pokoj ve svém království, potrestati vzpouru proti sobě a pálení klášterů a kostelů, rozbíjení oltářů, hanobení obrazů svatých, zabíjení, upalování nebo mrzačení kněží a mnichů. Zikmund byl zástupcem celého spravedlivě rozhořčeného světa křesťanského proti sektářům, kteří podvraceli vše, co bylo křesťanu nejsvětější. Avšak i velkou část české společnosti Tábor kalichu odradil. Zejména společnost šlechtickou, jež stále tvořila vlastní, reprezentativní společnost českou a jež se stavěla proti pobuřujícímu násilí. Tábor rozdělil národ a jeho vůli hlubokou nenávistí rozpoltil. Na něj nesou se všechny nářky vrstevníků i potomků, vinících jej ze zloupení země, jež doznala nenapravitelných škod tak dlouhým ni-

čením všech památek stavitelských, vědeckých i literárně uměleckých. Neboť bylo-li něco zachráněno, stalo se to jen tím, že revoluce se nemohla zmocniti veškeré „marnosti světské“.

To je onen středověk ve špatném smyslu, jehož nezná světlá, vzdělaná katolická část středověku. Za obraz vnitřní vysokosti této doby pokládá se gotický chrám, jenž tlumočí smělé a toužebné povznesení k nebesům, jež se staví k pýše a kráse tohoto světa pohrdlivě. Z onoho pohrdání a duchovní pýchy rodí se kacířství, jež jsouc projevem čistě středověkého myšlení a cítění, požaduje pro všechny křesťany tutéž účast na nejvyšší hostině, mši sv., jako mají kněží — právo přijímati pod obojí způsobou. Tento požadavek je naznačen kalichem, symbolem pravověrně katolickým, pokud se jím myslí krev Páně. Kacířstvím stává se kalich jen špatným odůvodněním a fanatickým, výstředním prováděním.

Obsah táborství rázovitě toulo středověkostí vyslovil souhrnně prof. Pekař: „Ta nauka tábořská ve své charakteristické podobě, se svým od tohoto světa zlobně a nedůvěřivě odvráceným obzorem, s nenávistí ke vši učenosti lidské, mimo svět bible se odvažující, nenávistí k universitě i latinským školám, se svým pronásledováním vši velikosti a krásy světské, ať jde o dílo stavitelské... nebo o hudbu, umělostí svou nad prostý zpěv lidový se povznášející, se svým zapuzením vši radosti ze života

a spoutáním jeho puritanismem patrně omezeným..., jenž ztratil nejen tanec, ale i lepší oděv nebo pečlivější úpravu vlasů či vousů a řemeslo krejčovské měl za hříšné — to vše je středověk, nikoli ten, jemuž se podivujeme v katedrálách gotických, nýbrž ten, jenž v sekulářském poblouznění v době Žižkově zanítit se myšlenkou vyhladit mečem a ohněm s tváře země všecken hřích smrtelný.“ V těchto hnutích, upozorňuje Burdach, není nic „rationalisticko-liberálního v moderním duchu“. Není toho v hnutí proti autoritě církevní, vždyť se zakládalo na snahách zlepšiti Církev, není toho ani v husitství, které nebojovalo za osobní přesvědčení, nýbrž v domění, že hájí „pravdu“, závaznou pro celou Církev.

Abychom mohli posouditi metody táborského hnutí a ráz jeho, postavíme opět v čelo dvě jména — Jan Žižka z Trocnova a z Kalicha a kněz Prokop Holý, kteří ovlivňovali oficielní ráz revoluce. Léta ničení a rozbíjení všech nádherných a ze služby světské marnosti, byť i vědě a umění, podezřelých věcí kryjí se celkem ve své síle s dobou vůdcovství Žižkova. Období pozdější znamená již pomalý ústup od původního fanatismu, ač násilí v období Prokopa Holého nepřestává. Za Žižky je ještě slepé nepřátelství k Zikmundovi, za Prokopa hledají se již cesty ke smíru, v téměř přátelském poměru osobním. U Žižky je válka

prostředkem k ničení protivníka jménem nadpřirozeného trestného posláni a ničí hlavně domácí protivníky, pálí pravověrné mnichy, kněze i „kacíře“ jiné, vše z „božího posláni“. Prokop, ač mnohé zachovává, používá války spíše jako zbraně ve snahách světsky politické povahy a v popředí u něho stojí myšlenka dáti svou sílu cítiti zahraničnímu nepříteli. I v nauce ustupuje již pozdější Tábor, dospěv k naprosté racionalisaci vlivem viklefských učitelů. Ačkoliv však Tábor od svých odlišných zvláštností odstupoval, urovnáváje rozdíly v nauce o svátosti oltářní a shoduje se s mistry pražskými, nedovedl již zabrániti své násilné záhubě.

Stav selský.

Táborská revoluce nebyla revolucí selskou, jak se mnozí domnívají, ač stav selský tvořil hlavní pramen síly táborské. Do revoluce byli sedláci vtaženi, navnaděni sliby kazatelů, vypravujících o příštím rajském stavu již zde na zemi. Padli-li do nástrahy, byla to ne jejich bída, ale sebevědomí, jež je vedlo do Tábora, neboť sedlák na počátku 15. století stál si hospodářsky a namnoze i právně poměrně dobře.

Právně se ostře stav lišil od nevolnictví. Najdou-li se v této době nářky na postavení sedlákovo a jmenován dokonce bídným chudásem, bylo tomu pouze tam, kde pán, jemuž připadalo soudnictví, zužoval uměle volný kruh

práv sedlákových, přes námahy již Karla IV. a vysokého kleru. Sedláku uloženy pouze jakési úroky, jinak byl právně svobodný — zaručeno mu dědičné právo, právo prodeje a svobodného stěhování. Zvláště za arcibiskupa Jana z Jenštejna právě na církevních statcích nejlépe chápány snahy o zajištění postavení sedlákova.

Kázáním tábořských kněží stržený lid opouštěl majetek a oddal se toulavému životu, hlásaje nepatřičnost majetku a dokládaje svá tvrzení Písmem. Netoulal se však dlouho, neboť byl usazen znovu na své i cizí pozemky a jen v čas potřeby povolán do boje. Tvořili takto „domácí obce“, náhradní mužstvo.

Podle slibů tábořských kazatelů měl stav selský býti zreformován. Měly přestat všechny dávky duchovním i světským pánům a každý poddanský vztah odstraněn. Doufalo se, že všem připadne rovné právo na vodu, les a pastvu. Toto mělo největší cenu pro usedlé sedláky, zklamali se však všichni. Jaké bylo jejich překvapení, když titěž, již jim hlásali nové evangelium a slibovali ráj, vymáhali na nich s neobyčejnou přísností již r. 1420 poloroční platy, jejichž suma rostla. Tím mnohdy ukazována příslušnost k božímu zákonu, jak o tom mluví tábořské synody. Na neposlušníky a liknavce v placení dokročováno bezohlednými exekucemi, jak nám dokazují zachované ukázky t. zv. holdovních listů. Obvyčejným jejich zakončením bývalo: „chci vás

k tomu připravovati jímáním, pálením, šacováním a jinými všemi škodami vás všech“.

Neplatí však sedláci pouze straně jedné. Byli vykořisťováni panstvem i obcemi, týráni za nadržování tomu či onomu, nuceni k přestupu a pobráno jim vše. Prchali i z vlasti a upadali do stavu naprosté lhostejnosti a tuposti. Synoda sama poznala nebezpečí takového jednání. Císař Zikmund sám za jednání s husity r. 1429 žádal na tu dobu zastavení vymáhání platů na sedlácích. Tak radikálové velmi důkladně oddálili od sebe vlastní správou veliké masy, zbavivše se jejich přízně a pomoci.

V městech byli místo sedláků důležitým a početným živlem řemeslníci. Mezi nimi rozvíjelo se blouznivé, radikální husitství snadno, líbilo se jim nejdříve vášnivé kázání, pak boření obrazů a krvavé rvačky, ne však duch.

Z vojenského řádu.

Všimněme si v několika rysech ne způsobu bojování ani organisace vojska táborského, nýbrž předpisů vojsku daných, pokud na nich a zda vůbec se jeví vliv opravné nauky bratrství, všem lidem slibované. Bereme vojenský řád Žižkův v zápisu bratrstva menšího Tábora.

Hlavní myšlenkou každého vojenského řádu je péče o kázeň. I zde je tomu tak. Za Žižky byla kázeň poměrně nejlepší, ač těžko ji bylo udržovati v roztráštěnosti velení — ve stavovských vojenských skupinách, vedoucích si samostatně a žárlících na sebe navzájem.

Jen použitím velmi ostrých prostředků proti neposlušným, vedeným vlivem fanatických kněží, podařilo se surové energii Žižkově udržeti namnoze svou nadvládu. V řádu se opakuje třikrát věta o trestání vinníků bez rozdílu, „budťo kníže, pán, rytíř nebo panoše, měštěnin, řemeslník nebo sedlák“. To však je pouze běžná formule, obsažená i v řádu císaře Zikmunda.

Jsou zde však články jedině Táboru vlastní. Zajímavé je, že nejdelší článek jedná o kořisti. Podobného ustanovení nenajdeme nikde v rádech současné doby. Organisované kořistění bylo zvláštností táboorskou, ukazující na zdivočelost vojska, jak to skutečně shledáváme. Žižka sám nařiká, ač měl takový vliv, na to, že Táboři se dali v loupeže a lakomství. A ani řád vojenský neměl na to zákonů, body řádu jsou nepřesné. Obsahují jen odstrašující výčet všech možných hrdelních trestů — na „zlé“. Co se může bráti, co nesmí, kde se může bráti a kde ne, kde zabijeti, šetřiti, o tom není v Žižkově řádu ani slova.

Srovnáme-li s Žižkovým o něco mladší vojenský a katolický řád Hodětínův, platný ve vojsku Zikmundově, poznáme, že tento je lidumilnější a demokratičtější prvního. Obsahuje na př. zákazy, aby se nedály nekřesťanské záhuby lidem. Nic podobného v Táboře není. Jak by byl takový zákaz důležitý, vysvítá z nářků samých kněží a vidíme to i v násilí, jichž se do-

pouštějí tábořské ženy na uprchlících z tábořských měst. Prof. Pekař vyslovuje to výstižně: Žižkův řád vojenský neměl za nutné čeliti podobným bestiálnostem nebo ujmouti se výslovně malého člověka. — Bůh Žižkův představuje se nám jako trestatel bezohledný a hluchý k bídě poražených nebo trpících.

Tábor a demokracie.

O tábořském demokratismu, tak jak si jej dnes představujeme — naprostou rovnost před zákonem v právech, povinnostech a výhodách — nelze naprosto mluvit. Můžeme začít s nejmenším. Oslovení bratr, jež velmi okázale vyzvedalo požadavek bratrské lásky, ale kontrastovalo s pomstou, slibovanou nevěrníkům, pokrytcům a „zloskvrníkům“, stalo se titulem bez obsahu. Žižka píše „statečným a slovutným bratřím“, Prokop, „urozeným a slovutným pánům, našim bratřím“ — zůstal „kníže z boží milosti“, pán „urozený“, rytíř „statečný“, panoše „slovutný“, purkmistr a rada „opatrná a moudrá“.

Jak vidno, neodstraněno šlechtictví. U Sirotků ještě r. 1433 konávalo se slavnostní pasování na rytíře. Všichni znamenití tábořští a sirotčí vůdcové, výjimkou kněží, byli šlechtici. Hned na počátku ujala se šlechta vedení zastupů selských i řemeslnických, pořádala je a v boji jim velela. Postupem doby mnoho nešlechticů nabylo zkušenosti a statečností svou

mohli se vysunouti v čelo. Poměry se však nezměnily. Nesmíme tedy demokratický ráz u vojska táborského a obce táborské přeceňovati. A jen omylem Palackého — prohlašujícího, že táborská demokracie vedla ke zrušení stavů a kast, a že „u Lipan utrpěl rozhodnou porážku odvěký v Čechách živel demokratický“, — byly rozšiřovány názory na prostředí Tábora jako dokonale demokratické a v témž zveličeném smyslu postaveno známé Masarykovo heslo „Tábor, toť náš program“. Jediné, co táborská revoluce změnila, bylo, že pevně založila politickou moc svobodných měst a postavila je v pravomoci na roveň panstvu a poněkud posunula svobodné zemany. Pro sedláky neučinila naprosto nic, takže nebylo ani myslitelno, aby se drobný lid zúčastnil politických práv.

Mezery ve vojsku vyplňovali hromadně dobrodruzi a lupiči zejména z Polska, ale i z Německa. Země a zejména sedláci měli o ránu více, úpíce pod lakomými a vyděračnými cizozemci, hledajícími jen válečné štěstí a kořist a nemajícími s osudem země nic společného.

Celkem shrnuto, byly to tehdy hrubé politické chyby, jichž se radikální strana dopustila. Šetřila šlechtu a dovolujíc jí vládnouti mezi sebou, odcizovala si naprosto sedláky i měšťany a ještě je sužovala, jedinou svou oporu. Pád radikálů byl tím nutný. Tábor dávno již nestál za míněním a potřebami lidu, z něhož vyrostl. Chyby ty postřehnuty až pozdě a pozdě lito-

vány, jak dokazuje doznání táboorského shromáždění r. 1434. Táboorský konšel bez ohledu prohlašuje: „... pozbyli jsme náklonnosti lidu, zvláště lidu pracovního, jež jsme obtížili daněmi. — A na shromáždění kárala se ostře důvěra k šlechtě a nemoudré spojování s rytíři, „kteří lepší chtějí býti nás.“

I za změněných již poměrů mluví se sice o vyplnění zákona božího, ve skutečnosti však vládla vážně myšlenka o světové táboorské říši se střediskem v Čechách, po pobití podezřelých a neužitečných mezi sebou a pánů mimo Tábor. To je již úplný rozvrat a ten sám zabraňuje uskutečnění podobných plánů.

III. Cesta k Lipanům.

Pýcha předchází pád.

V předhusitské době byl český národ pokládán za nejkřesťanštější, t. j. nejvzdělanější mezi sousedy. V českém umění malířském a v duchovní výšce rovnaly se Čechy Francii a Itálii. Praha stala se sídlem římské říše a velikým střediskem celé střední a východní Evropy. Chovala v sobě slavnou universitu, jež umístěna v městě vzácné výstavnosti, s mnoha kostely, poklady svatých ostatků a j., lákala četné vzdělance a Praha sama přitahovala mnoho cizinců a poutníků. K tomu stát český byl politicky mocný, hospodářsky bohatý, s množstvím bohatých měst a panských hradů. České sebe-

vědomí stoupalo a nalezneme i výklady, že jméno Čech, Bohemus, má původ od Boha.

Toto vypěstěné a oprávněné české sebevědomí, v cizině vážené, převzalo husitské hnutí, avšak bez jeho podkladu oprávněnosti, odvádějíc Čechy od jednoty a úrovně křesťanské, jež byla hlavní chloubou národa. Na tuto dobu vztahují se posměšné narážky domácí i cizí o velikosti a české neomylnosti. V řeči Jeronýmově nalezneme místo, kde mluví o svato-svatém českém národě. Protestantský historik Urbánek praví, že české sebevědomí té doby stoupá až v ješitnou megalomanií (slavomam), která, přepínajíc národy nad vlastní síly, z velké části připravuje příští porážky a pokoření.

Nejednou jest slyšeti z ciziny výklady, jež kořen zla revoluce spatřují v domýšlivé pýše, opoření vlastní velikostí. Shrnutím žaloby na českou pýchu je prohlášení papežského dvoru r. 1462, kdy rušil kompaktáta, v jednom z důvodů: ...abychom vám nedali příčiny k pýše, jako byste byli snad moudřejší otců svých a snad lepší nad jiné křesťanstvo.

Poměr Prahy a Tábora.

Důležitým činitelem na cestě k Lipanům byl neurovnaný poměr dvou hlavních, odlišných stran husitských.

Husitské hnutí počíná se rozpadati již ve svých počátcích, v letech 1417—20, a to v stranu radikální, táborskou a stranu, jež se lekla

důsledků a uhýbala jim, ustalujíc se na programu, jenž se spokojuje opravou Církve bez zásahů věroučných. Lze říci, že kališnictví, pražské podobojí, vzniká z útěku před táborstvím. Hrozí se povstání venkova a brání se proti němu. Týž smysl má státnické upravení znění čtyř artikulí, ač k nim došlo v dohodě s venkovskými spojenci.

Táborství samo odsouzeno Prahou již koncem září 1418 synodou svatováclavskou. Tato v 22 člancích staví se proti novotám a stanoví meze, jichž jest nepřekročovati. Od počátku do konce je to potírání novotářských, upřilíšněných a bludařských myšlenek. Na prvním místě je zamítnuta zásada, že jest věřiti jen to, co je zřejmě položeno v Písmě sv. Výslovně připojeno, že ustanovení církevní, nejsou-li v odporu se zákonem Páně, stejně jako všechny obřady, zvyky a řády bohoslužebné, v tom hlavně mše sv., mají býti zachovávány. Jest poslouchati představené duchovní i světské. Znovu přikázána víra v očištec a mše, modlitby a almužny za zemřelé, hájena úcta svatých. Přísaaha dovolena, nedoporučována však, dovoleno trestati zločince smrtí (v Táboře neusmrcovati platilo jen teoreticky a ne vždy). Kněz ve smrtelném hříchu posvěcuje, laik nesmí sloužiti mše. Ušní zpověď s postem a jinými náležitostmi pokání jest zachovati, podobně poslední pomazání, svěcení a žehnání. Obrazy mohou býti v kostelích, nemá jim však býti vzdávána úcta,

patřící jen tělu Páně. Při mši epištola a evangelium ať se zpívá česky, ostatní latinsky. Svátky svatých a P. Marie jest zachovati, podobně posty církevní. Konečný, nejdůležitější, ale nejasně vyjádřený článek dovoluje evangelickým kněžím s lidem pracujícím, právem božským i přirozeným míti tolik, kolik je nezbytné, s mírou však a obracetí z toho, čeho potřebí na sebe a na chudé.

Odsouzení staví velmi srozumitelně a obšírně proti sobě program Tábora, jak jej nepřímou z obsahu vyčítáme, a husitské Prahy, jež se, jak se v listině praví, na svém stanovisku jednomyslně sjednotila. Nepřekvapilo by ani, kdyby odsouzení zakončeno bylo přiznáním poslušnosti Církvi.

Že se tak nestalo, zavinilo úsilí krále Zikmunda o dosažení svého otcovského dědictví. Snaha jeho byla mocnou podporou dohody stran a budila vášnivý odpor celých Čech. Obě strany vkládají sice do svých bojových výzev hesla náboženská a obrodná, ale konec konců v celku zůstává ve svém uskutečnění hnutí pozdvižením proti Zikmundovi. Tábor byl hotov bojovati bez smluv a ústupků. Praha, odmítuvši na počátku Zikmunda, musila se postaviti po bok násilnému kacířství, spojití se s Táborem. S takovým nepochybným kacířstvím nemohl se ovšem spolčovati a smlouvat ani Zikmund ani kdokoliv z křesťanstva. — Mezi Pražany a Táboři byly hlubší a zásadnější roz-

díly ve věrouce i kultu než mezi stanoviskem Prahy a katolíků. I v politických otázkách nebylo jednotnosti a obě strany odlišné i společenskou povahou, se od počátku navzájem potíraly a všemožně ohrožovaly. Jediné, co je spojovalo, bylo nepřátelství vůči Zikmundovi a nutnost obrany proti cizím vojskům. Spojení napomáhala okolnost, že první 3 léta a poslední 4 léta revoluce část pražského obyvatelstva, vlivem divokých kazatelů Želivského a Vlka, byla snahami a názory blízka Tábora.

Když se Praha zbavila násilného diktátorství a bez ohledu na Zikmunda se postavila proti Táboru, byl to Žižka, jenž její osamostatnění podvrátil. Vyvrácení Prahy, tohoto „babilonu“, jak Žižka zamýšlel, odvráceno bylo úmluvami v Libni a Rokycanovou výmluvností. (To bylo 14. září 1424. O deset let později nastala situace podobná, skončila však ne porážkou Prahy a pánů, nýbrž pohromou Táboritů u Lipan.) Proti dalším útokům vojsk křižáckých bylo se nutno znovu spojit, vlastně hledati opory v Táboru.

Za takových okolností bylo těžko cizí vojska a vůdce přesvědčovati o tom, že Čechové bojují jen za smírný katolický program čtyř artykulí. Šli-li Táboři do Basileje hájit společný program artykulí — nesmíření a nesjednocení s Prahou, jak to na čas učinili r. 1432 Sirotci — bylo to snad politické sebezapření a vlaste-

necky myšlená prozíravost. Lze se dohadovati, že část Tábora klonila se ke smíření, podle vzoru Sirotku, stále více. Prokop sám snažil se dojíti smíření a uznání jak doma, tak v cizině, se Zikmundem a na sněmu, svým osobním vystoupením však dohodu většinou znesnadňoval. A dříve než došlo k dlouho oddalovanému sjednocení, padli Táboři i Sirotci u Lipan.

Situace vedoucí k Lipanům.

Od r. 1426 a zvláště od vítězné bitvy u Ústí n. L. vedl tábořské vojsko kněz Prokop Holý, odpadlík řádu menších bratří. Kněz, podle tábořských ustanovení, mohl státi v čele jen v případě nedostatku schopných laiků a tím odpovídali také jeho obránci na všechny námítky o přestupování čtvrtého článku artykulí. Zde tomu skutečně tak bylo. Prokop byl schopný organisátor bystrého ducha ve vojenských věcech. Na ně tak navykl, že proti pražským snahám o zastavení vojenského násilí se v soukromí, tuším, vyslovil o spanilosti takové vojenské jízdy proti nepřátelům čtyř svatých pravd, o níž učení bohoslovci, bez vojenské krve, nemají tušení. Sám se v bohosloveckých otázkách nevyznal a nikdy s úspěchem nevedl učených hádek. Uplatňoval však svůj rozhled po světě, vedl Čechy vědomě k politické moci, snaže se v dobytých zemích hlásati své učení a se příti o oprávněnost čtyř článků na shromáždění. Důležitější bylo, že vedl Čechy ke

smíru se Zikmundem. Od r. 1428 byla již v Čechách většinou nálada smířlivá, neodvisle s počátku od snah Prokopových. V dubnu r. 1429 došlo v Prešpurku mezi císařem Zikmundem a Prokopem, za souhlasu všech „husů“, kteří, mimo Sirotky a Nové město, byli by přijali Zikmunda za krále hned, jen kdyby přestoupil na jejich víru. Hlavní bylo stanovení koncilu v Basileji, jak bylo přáním celé křesťanské Evropy. Husité přijali toto předběžné pozvání na sněm, na nějž se však dívali velmi radikálně, chtějíce, aby sněm soudil i krále a papeže. Stanovili i „podmínku“, aby byli přítomni Řekové, Arméni, patriarcha z Konstantinopole, „ježto pod oběma způsoby přijímají“.

Po snahách protisněmovních, se strany polského knížete Vladislava a litevského knížete Vitolda, po sjezdu s králem Zikmundem v Chebu v květnu 1431, (kde pro zásadní rozdíly stran jednáno s neúspěchem o předběžném oběslání koncilu), po vyzvání kardinála Cesariniho v červenci téhož roku k návratu Čechů do Církve katolické, po vítězství českého vojska v srpnu u Domažlic — dochází v říjnu 1431 pozvání Čechů na sněm. Pozvání zastihlo Čechy ve stavu rozháraném. Přece však 18. května 1432 došlo v Chebě k úmluvám s posly koncilu, v nichž stanoveno, že husité měli se jako rovnoprávná strana se sborem koncilu měřiti.

4. ledna 1433 dojeli čeští poslové do Basileje. Byli to 3 šlechtici, 4 měšťané a 8 du-

chovních, mezi nimi hlavně Prokop a Rokycana. Sbor nepřesvědčivše, odjížděli v dubnu, spolu s posly koncilu, do Prahy, aby se jednání nepřerušilo a aby bylo sjednáno příměří. Sněm pražský příměří nepovolil, poslal však do Basileje s posly koncilu tři zástupce.

Tehdy již nesnesitelnost poměrů dostupovala vrcholu. Hned po odchodu basilejských poslů vytáhla vojska tábořská proti domácímu nepříteli, zejména proti katolické Plzni, kam se odebral i Prokop. Prokop tehdy již pozbyl obliby a moci a to od doby, kdy zvolena na sjezdu v Kutné Hoře 1431 dvanáctičlenná vláda zemská, aby bránila dalším nepořádkům a od doby, kdy dopustil, aby výprava Sirotků v Uhrách byla na hlavu potřena (konec 1431). Také se to ukázalo, když po návratu poražené roty, bez kořisti, z Bavorska obrátila se zuřivost nespokojenců na Prokopa, jehož ranili do hlavy stolicí, zajali a až za několik dní pustili. Toť známka veliké již nekázně. Současně zápisy mluví již jen o lotrovských, loupeživých rotách, jež „... tu ležíce před Plzní, příliš zemi českou hubili a velikou drahotu v zemi učinili: nebo osahující kostely a posádky i mlátili lidem vše, což v stodolách měli, a vezli pryč, každý do svých krajuov a druzí ihned prodávali... i žádného sú nešanovali, ani těch, kteříž s nimi před Plzní leželi. A proto druzí od nich s pole odtahovali.“ Plzeň se hájila velmi statečně a úspěšně a není divu, že i ostatní

Čechy silněji a silněji cítily touhu zbavit se obtížných vojsk tábořských a sirotčích a tak učiniti přítrž původcům všeho zla v zemi.

Za tím účelem, s vědomím a účastí nové vlády (v listopadu 1433 za souhlasu Prokopova ustanovené), zřízena byla panská jednota, když vojska tábořská odepřela poslušnost vládě. Členi jednoty byli všichni čelní páni a zemané podbojí a Staré město Pražské. Pozvána k úmluvám strana pod jednou, jež vyhověla, když slíbeno, zasaditi se především o osvobození Plzně. Nové Město se postavilo na stranu Táborů a Sirotků a pilně se zbrojilo a hradilo proti Starému městu. Jednota shromáždila vojska u Kutné Hory a na zprávu o nebezpečí z Nového města, přitáhla ku Praze. Vyzvala novoměstské, aby se přidali k zemské vládě proti škůdcům země a napomáhali tak k pokoji. Po odmítnutí bylo město dobyto, výsady zničeny a ustanovení noví konšelé. Ve zmatku Prokop Holý, jenž zde dlel, utekl nebo byl vyhnán.

Bitva u Lipan.

Na tuto zprávu odtrhla tábořská vojska od Plzně, již zatím se podařilo zásobiti se, a táhla na Prahu. Nedošla však svého cíle. Obrátila se k Táboru, aby se spojila s vojsky Prokopovými. U Kolína bylo celkové jejich shromáždění. Tam přibyl i Jan Čapek ze Sán, vůdce Sirotků, jenž sbíral moc v královéhradeckém kraji. Odtud vytáhli společně proti Praze. Postup jejich za-

stavila však panská vojska, ze čtyř částí slo-
žena. Setkali se mezi Brodem a Kouřimí, asi
na polovině cesty, pod vrchem Lipským, na
jehož úpatí leží vesnice Lipany. Prokop Holý
si pospíšil a obsadil severozápadní sráz pro-
stranného vrchu. Tím nabyl se svým vojskem,
počtem asi 10 tisíc a 6 řadami vozů velmi vý-
hodného postavení proti jednotě, opatřené asi
19 tisíci bojovníků a jedenácti řadami vozů.
Vrchní velení na straně panské měl Diviš Bo-
řek z Miletínka.

Bitva počala v neděli 30. května, v po-
kročilém již dni. Před bitvou bez úspěchu váž-
ně vyjednáváno o příměří. Táboři odmítli pod-
mínku navrácení vzatého, sami chltějíce zpět
Nové město Pražské a Plzeň. Tomek líčí po-
čátek: „... vůdci táborští přetrhli vyjednávání.
Nuže, pravili, tedy rozdělíme to pěstmi. A hned
počali silnou střelbou z houfnic..., dobře mě-
říce, takže činili veliké škody v postavení pan-
ském. Tu chvíli se strhnul silný vítr, který hnal
prach do očí panského vojska, takže některou
chvíli nevidělo nic před sebou. Dle obyčeje
zachovávaného v této válce, padlo vojsko na
kolena, a pomodlilo se před bitvou. Solva pak
povstalo zase, přestal vítr a sprchlo, čímž prach
zmizel.“ — Páni se neodvažovali podniknouti
útok na výborné postavení Prokopovo. Až na
reptání vojska, marně padajícího, vymyšlena
válečná lest, jež se zdařila.

Mikuláš Krchlebec s předvojem blížil se

čelem k hradbě Táborů, skryt za vlastní vozovou hradbou. Zaútočili matším střelením. Táboři vystřelili ze všech děl najednou, načež stočil Krchlebec vozy na levou stranu, představuje útěk a celé vojsko panské otočilo se s vozy ještě dále a ujíždělo od vrchu Lipského. Krchlebec zůstal v otevřených vozech vzadu, se skloněnými praporci a sudlicemi. Táboři se dali oklamat a střílející na plno pustili se s radostným pokřikem do pronásledování. Když se Táboři dosti vzdálili, dal Krchlebec vztyčiti korouhev pana Oldřicha Rosenberského a hnál se spěšně útokem na opuštěné vozy ze zadní strany. Celé vojsko jednoty se zastavilo a srazilo se s Tábořy a Sirotky, jež uvedlo ve zmatek. Ti dali se na zpáteční útěk, nestačili se však uzavřítí vozovou hradbou, byla v nich již záloha Krchlebcova. Nyní následovalo již jen vraždění ve vozech i za jejich hradbou. Hradba Tábořy nebezpečně sevřela a učinila ve zmatku bezmocnými. Jen Janu Čapkovi s oddílem, který byl na pravém křídle, podařilo se utéci, ostatní pokud nebyli zabiti, vzati do zajetí. Padl i Prokop Holý.

V ten den byla moc vojsk tábořských a sirotčích naprosto a navždy zničena. Několik tisíc raněných a 1500 mrtvých (udávají se i větší čísla) krylo bojiště, několik tisíc bylo zajato a z nich hned druhého dne na 700 ve stodolách spáleno. Panské vojsko zaplatilo skvělé vítězství jen poměrně malou ztrátou.

Nejnovější názor na bitvu u Lipan.

V nových dějepisných pracích je zaujato nové stanovisko vůči Lipanům. Je vyjádřeno téměř poučkou: Lipany nejsou politováníhodnou tragedií, ale očištným řezem, jenž dalšímu neštěstí země učinil konec. Tento názor je postaven proti starému, Palackým vyslovenému názoru, že u Lipan byla poražena česká demokracie. „O táboorské či husitské demokracii můžeme mluvit jen v tom smyslu“, píše prof. Pekař, „že svobodná obec národní, páni, rytíři a města, vládla po léta sobě a zemi svobodně, bez krále; v tom smyslu stála u Lipan demokracie proti demokracii. První a hlavní „demokracií“ země v tom smyslu byla zajisté obec pražská, a ta stála u Lipan v šiku vítězů.“ Na jiném místě praví týž, že u Lipan byla poražena vlastně radikální „buržoasie“.

V současných zápisech najdeme většinou známky všeobecného přesvědčení o zhoubnosti a neštěstí Tábora pro zemi českou. K tomu přesvědčení se znal i Chelčický, Příbram, Vavřinec z Březové, Mladenovic, Křišťan z Prachatic, nadšenci to oprav náboženských a i přátelé kdysi Husovi.

Vzácným způsobem shrnul (2 léta po Lipanech) posudek o zhoubě, v patnácti letech napáchané, Chelčický, jenž Lipan zajisté neoplakal, ač nad nimi pro krveprolévání nejásal: Všechno to zarmoucení přišlo skrze falešné pro-

roky, o nichž jest Kristus pověděl, že přijdou ve jménu jeho a svedou mnohé. Ti nejprve vidíce, že král a páni protiví se kázání pravému a kalichu božímu, zdvihli sú boj proti nim. A potom ti jistí kněží změnícú kázání pravá a zatočícú lidem na jiné cesty, popuzující jich k bojům proti straně odporné a roztrhali sú ten lid rozličnými naučeními v roty, v nichž sú ti falešní proroci stáli a ještě stojí, každý z nich lid sobě osobiv, jinak a jinak jim Krista ukazuje. A tím jest nejvíce láska umrtvena a zlost veliká povstala mezi lidem. Lidé této země i okolní zkusili sú velikých zarmúcení, béd a nůzí, že jedni na druhé tiskli mocí jako na kacíře. A trvala válka ukrutná na patnácte let s záhubami přílišnými, s velikými strachy a s davy. Mnozí z sedlákův a lidí robotných pro chudobu a pro hlad nemohli na dědinách ostati, nebo někteří troje neb čtvery platy na hrady a města musili platiti oběma stranama a vojska polní ostalek jim vydrala. (Jinde:) A k nouzi tělesné přistupovala nouze duchovní... Protož již přílišné zpuštění toho království jest, a dům na dům padá, lid proti lidu, člověk proti člověku. (Postilla I., str. 19, 280, 288.)

Jiné současné české zprávy i husitských vrstevníků líčí s radostí den velikého lipanského vítězství, že byla již zničena „ta rota lotrovská“. (Toto pojmenování vyskytuje se velmi často, s různými obměnami.) Dovídáme se, že v zabíjení Táborů měl účast mladý Jiří z

Poděbrad, jenž pozdější Tábor opanoval a přední jeho duchovní představitele uvrhl do vězení. — Projevy radosti nalézáme na př. ve Starých letopisech, z doby husitské, v Kronice kolegiáta pražského, psané po Lipanech — jiné zprávy nalézáme na př. u dominikána Herrmanna Kornera, v jeho příručce dějin, v různých zněních Letopisů, v Pokračování Beneše minority a jinde.

„Je ještě otázka“, končíme slovy profesora Pekaře, „byl-li „ozdravný řez“ lipanský snad předčasný, bylo-li by odložení jeho na rok či dva zajistilo Čechům větší úspěch na koncilu v Basileji? ... po mém soudu by odklad podstatné změny v situaci přivoditi nemohl. Většina husitů považovala již Tábor za překážku dohody s koncilem, nikoliv za zbraň k vynucení povolnosti jeho, a rostoucí mravní rozklad polních vojsk, před nímž musil prechat i Prokop Holý, i rostoucí odpor k jejich zhoubám a k jejich tyranii rozhodnutí uspíšil.“

Imprimi potest. Pragae, die 31. VII. 1933. P. J. Haderka, C. Ss. R., Sup. Prov. Imprimatur Nr. 12609. Olomucii, die 1. VIII. 1933. Josephus Vyvlečka, Praeses a. e. Consistorii.

„ŽIVOTEM“. Úvahy náboženské, výchovné a sociální. Vychází v Hlučíně dvakrát v měsíci. Cena jednoho sešitu 50 hal., 24 sešitů jeden ročník. Předplácí se na celý ročník i s poštovním 13 Kč. Vydavatel Exerciční dům, Hlučín ve Slezsku. Telefon Hlučín 33. Poštovní spořit. 39.556. Řídí R. Schikora, C. Ss. R., v Moravské Ostravě. Odpov. red. J. Miekisch v Hlučíně. Tiskla Slezská lidová tiskárna v Opavě, Dol. nám. 18.

MILUJETE-LI SVÉ DĚTI

o b j e d n e j t e j í m
„Šťastné děti.“

Každodenní čtení ze života svatých a zbožných dětí, aneb

„Naše světla.“

Každodenní čtení ze života svatých.

Každá tato kniha obsahuje na 800 stran textu a mnoho obrázků. C e n a j e n e p a t r n á.

V pěkné celoplátěné vazbě stojí jedna kniha jen 16 Kč.

Při objednávce 5 knih 10⁰/₀ slevy - 10 knih 20⁰/₀.

O knize „Šťastné děti“ napsal dp. P. Stork

S. J. z Říma:

„Velikou mám radost z knížky pro mládež „Šťastné děti“, celou jsem pozorně prolistoval a obdivoval její praktičnost. Z toho vzejde s pomocí Boží nový náboženský život ve školní mládeži. Děkuji Vám vroucně, důstojný Otče, za tento vánoční dar pro českou mládež a prosím Pána Boha, aby tento nejvyš časový svazek sbírky „Životem“ přinesl hojné požehnání.“